

A hadtudomány aktuális kérdései I.

Szerkesztette
M. Szabó Miklós

LUDOVIKA
EGYETEMI KIADÓ

A hadtudomány aktuális kérdései napjainkban

I. kötet

A hadtudomány aktuális kérdései

I. kötet

Szerkesztette

† M. Szabó Miklós

LUDOVIKA
EGYETEMI KIADÓ

Budapest, 2022

Szerzők
Berek Tamás
Boda Mihály
Bolgár Judit
Farkas Johanna
Forgács Balázs
Kirovne Rác Réka
Krizbai János
Remek Éva
Ritecz György
Taksás Balázs
Tóth András
Völgyi Zoltán

Szakmai lektorok
Dr. Krajnc Zoltán ezredes
Siposné dr. Kecskeméthy Klára ezredes

Kiadja a Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Ludovika Egyetemi Kiadó Iroda
A kiadásért felel: Christián László

Székhely: 1083 Budapest, Ludovika tér 2.
Kapcsolat: kiadvanyok@uni-nke.hu

Felelős szerkesztő: Karácsony Fanni
Olvasószerkesztő: Szarvas Melinda
Korrektor: Tomka Eszter
Tördelőszerkesztő: Stubnya Tibor

Nyomdai kivitelezés: Pátria Nyomda Zrt.
Felelős vezető: Orgován Katalin vezérigazgató

ISBN 978-963-531-612-0 (nyomtatott)
ISBN 978-963-531-613-7 (elektronikus PDF) | ISBN 978-963-531-614-4 (ePub)

© A szerkesztő, 2022
© A szerzők, 2022
© A kiadó, 2022

Minden jog védve.

Tartalom

<i>M. Szabó Miklós</i> : Előszó	7
I. A hadtudomány általános elmélete	9
<i>Berek Tamás</i> : Az ABV-védelem hatékonyságát meghatározó ABV-jártasságok szerepe a katonai műveletekben	11
<i>Forgács Balázs</i> : Adalékok a gerillaelméletek fejlődéséhez	25
II. Biztonsági tanulmányok	43
<i>Remek Éva</i> : Az EBESZ-térség megoldatlan konfliktusai – fagyott konfliktusok és/vagy fagyott diplomácia	45
<i>Ritecz György</i> : A migráció és a terrorizmus összefüggéseinek vizsgálata	57
<i>Tóth András</i> : Az IoT-eszközök védelmi célú alkalmazásának információbiztonsági kihívásai	77
III. Társadalomtudomány	93
<i>Boda Mihály</i> : A hibrid háború etikája: az igazságos hibrid háború elmélete	95
<i>Bolgár Judit – Völgyi Zoltán</i> : Felkészítés, fejlesztés a stressz önerőből történő kezelésére különleges műveleti tevékenység kapcsán	109
<i>Farkas Johanna</i> : A vallási szélsőségek és radikalizáció pszichológiai mechanizmusai	125
<i>Krizsbai János</i> : A paradigmaváltás szükségessége és lehetőségei a katonai szervezetek irányítási, működési rendszerében	143
IV. Katasztrófavédelem	161
<i>Kirovne Rác Réka</i> : A sendai katasztrófakockázat-csökkentési keretrendszerrel a magyar nemzeti katasztrófakockázat-értékelésig	163
V. Védelemgazdaság	177
<i>Taksás Balázs</i> : Hadiipari transzformáció a 21. században	179

M. Szabó Miklós

Előszó

A Nemzeti Közszerződési Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztviselőképző Kara, valamint a Hadtudományi Doktori Iskola vezetése mindig kiemelt figyelmet szentelt a tanári kar és a doktoranduszok publikációs tevékenysége feltételeinek a biztosítására, illetve annak folyamatos továbbfejlesztésére.

Nos, e pillanatban is ennek lehetünk tanúi, amikor a szükséges anyagi alapokat megteremtve egy-egy kötetet biztosítottak a kutató oktatók és a hallgatók számára, hogy pályázati úton lehetőséget kapjanak újabb anyagok publikálására.

Ebben az I. kötetben a doktori iskola 12 oktatójának 11 tanulmánya jelenhetett meg. A kiadvány értékét emeli, hogy a közreadott publikációk – többségükben a legújabb kutatási eredmények – „palettája” rendkívül színes és széles: a hadtudomány általános elméletének bizonyos területétől, biztonságpolitikai, etikai, pszichológiai, információbiztonsági és katasztrófavédelmi kérdéseket vizsgálnak, értékelnek, adnak közre, segítő a kutatótársak és a doktoranduszok ismeretbővítését.

S ha megengedhető a szerkesztőnek – nem értékítéletként, csak személyes tapasztalatként –, nagy várakozással tekintek bizonyos tanulmányok „magasabb előjárói fogadtatására”. Ugyanis hadtörténészként alaposan megismertem, részben részletesen feldolgoztam a *Magyar Katonai Szemle* 1930-as években megjelent cikkeinek a tartalmát, de különösen a hadsereg szervezetére – felszerelésére – alkalmazására történt hatását! Ugyanis a trianoni béklyók – ha már centenáriumi évben vagyunk – következtében csak elméleti síkon lehetett a légi- és páncélos erők, a fegyvernemi együttműködés, a hadsereg-szervezés, a harceljárások stb. jövőjét megalapozni. Pezsgett a szellemi élet a folyóirat hasábjain: hadnagytól altábornagyig „ontották” a jobbnál jobb vagy rosszabbnál rosszabb vitacikkeket, amelyekből az 1930-as évek végére kialakultak a különböző szakterületek koherens elképzelései, amelyek jó része új szervezetekben, fegyverzetekben, szabályzatokban, harceljárásban öltött testet.

A kötetben található legalább két olyan tanulmány, amelyek, ha az előjárók alaposan megismerik azokat, s legalább néhány gondolatot figyelembe vesznek a szervezeti struktúrák vagy a fegyverbeszerzések hallatlanul bonyolult és egyre összetettebb feltételrendszerének kialakítása során, akkor érik majd el igazi céljukat!

Míndezek okán ajánlom e kötetet az oktatók, kutatók, doktoranduszok, hallgatók – s nem utolsósorban –, a döntéshozók figyelmébe.

Vákát

I. A HADTUDOMÁNY ÁLTALÁNOS ELMÉLETE

Vákát

Az ABV-védelem¹ hatékonyságát meghatározó ABV-jártasságok szerepe a katonai műveletekben

Bevezetés

A parancsnok felelőssége az ABV-védelem megszervezése a csapatok ABV-védelmi feladatrendszerének megfelelően. A túlélést biztosító ABV-védelmi rendszabályok hatékony alkalmazása biztosíthatja a védelmet az ABV-kockázatvállalás időszakában, ugyanakkor ennek követelménye többek között a kockázatvállalás filozófiájának és következményeinek megértése, pontos, hiteles információk beszerzése az ABV-helyzetet illetően, valamint az ABV-kockázat értékelése és kezelése. Ennek záloga a megfelelő szintű ABV-jártasság kialakítása.

Katonai műveletek ABV-környezetének műveleteket befolyásoló hatása

A katonai műveletek ABV-környezetének komplexitása megnehezíti a hadszíntér felderítői előkészítését, valamint a hadműveletek tervezését és végrehajtását egyaránt, hiszen az ABV-fegyverek komponenseinek bármelyike mellett azok együttes, illetve egymást követő alkalmazására is számítani lehet.²

Egy esetleges nukleáris csapás következményeként a műveleti területen kialakuló ABV-helyzetet magas sugárszintű szennyezett terepszakasz, az összetett hatás következtében létrejövő tüzek, torlaszok, rombolások, radioaktív termékekkel szennyezett légtér jellemzi, ami nagymértékben megnehezíti a katonai művelet folytatását, a harcászati siker kifejlesztését és nem utolsósorban a csapás következményeinek felszámolását végző csapatok tevékenységét.

Radioaktív anyaggal kombinált improvizált robbanószerkezet nem nukleáris fegyver és nem tömegpusztító hatású, azonban a következmények közvetett hatással lehetnek a katonai műveletekre. Fontos, hadműveleti jelentőségű katonai objektumok, egyebek mellett a logisztika (hadtáp) objektumai, kikötők, menet-, után- és hátraszállítási útvonalak szennyezését követő sugárfelderítése és -mentesítése, valamint a védelmi intézkedések bevezetése következtében késedelmet szenvedhetnek lényeges műveletek. Harcászati következményeit tekintve azonban rosszabbak a kilátások. A műveleti képességet érheti veszteség ezen erők tevékenységi körletében a radiológiai veszély által érintett területeken. A biológiai harcanyag, illetve fegyver ellenség általi alkalmazása mellett

¹ Atom-, biológiai, vegyi védelem.

² Berek Tamás: *ABV (CBRN) analitikai laboratórium, mint művelettámogató speciális vegyivédelmi képesség*. *Hadmérnök*, 4. (2011), 1. 131–144.

veszélyes biológiai anyag környezetbe kerüléséből származó veszélyhelyzet lehetséges forrása lehet olyan létesítmények elleni támadás – vagy azok másodlagos rombolódása –, ahol fertőző anyagokat előállítanak vagy tárolnak.

A vegyi környezetet a katonai, valamint a polgári célú veszélyforrások jelentik. A vegyi hadviselés fenyegetése mellett a nem csapásból származó, illetve veszélyes anyagot tartalmazó objektumok hagyományos fegyverek alkalmazása következtében nem szándékoltan bekövetkező rombolódása miatt kialakuló vegyi veszélyforrásokkal is számolni kell.

A konfliktusban érintett területen bekövetkező kibocsátás, függetlenül attól, hogy az szándékos tevékenységből vagy balesetből ered, hatással lehet a hadműveletek menetére. A katonai műveletek ABV-környezete meghatározza azt, hogy a jövő műveleteit a részt vevő erők ellen irányuló ABV-fegyverek (-veszélyek) alkalmazásának (hatásának) kockázatával kell tervezni és vezetni. Következésképpen az erőinknek nem csak a hagyományos támadásokkal szembeni védelemre kell képesnek lenniük, a parancsnokoknak tudniuk kell a műveleteket vezetni ABV-környezetben is, huzamosabb időn keresztül.

A parancsnok ABV-jártasságának hatása a művelettervezésre

Az ABV-jártasság követelményei³ a parancsnokok vonatkozásában előírják, hogy a beosztottjait meghaladó ABV-védelmi ismeretekkel kell rendelkeznie. Ahhoz, hogy a parancsnok a veszélyes objektumok környezetében vagy csapásból származó ABV-környezetben is tervezni tudjon, és végre is tudja hajtani a műveletet, ismernie kell az ABV-csapásokból, illetve a nem csapásból származó vegyi, biológiai és sugárszennyeződésből eredő veszélyeket.

A riasztás és értesítés hatékonyságának tekintetében kiemelten lényeges az ABV-(CBRN-) jelentések tartalmának értelmezése, továbbá a riasztás, valamint az értesítési rendszer rendszabályainak ismerete, az ABV-védelmi rendszabályok alkalmazási készsége. A védelmi intézkedések egész sora viszont a rendeltetésszerű feladat-végrehajtást nehezíti: az adott tevékenység időigénye megnövekszik, ezenkívül a személyi állományra is jelentős pszichikai terhet ró.

A parancsnok a meghatározott feladatokat és köteleességeket eredményesen csak úgy tudja végrehajtani, ha a szakirányú tevékenységek megoldásába bevonja törzsének vezető beosztású személyeit és azok törzseit, valamint az ezek alárendeltségébe tartozó részlegeket. Az elhatározás meghozatalának módszereivel szemben támasztott követelmények közül kiemelve a „*megbízhatóságot*”, amely a feldolgozott anyag hitelességét, a kidolgozott eljárások pontosságát, szakmai elfogadhatóságát, végrehajthatóságát jelenti, elmondható, hogy a megbízhatóság alapvető követelménye a törzs szakmai felkészültsége, a megalapozott információk, valamint a szolgálati személyek megfelelő ABV-védelmi ismerete. A műveletek során a harcterület felderítő-értékelésének irányítása a harc, a hadművelet előkészítése és megvívása során az ellenségre vonatkozó és annak

³ Allied Tactical Publication (ATP) 3.8.1. Vol. III.

tevékenységét befolyásoló adatok gyűjtése, elemzése, értékelése nagy jelentőséget hordoz a parancsnok elhatározásának meghozatalában, így például az ABV-fegyverek várható alkalmazására vonatkozóan a hadműveleti részleg szerepe létfontosságú.⁴

A szakirodalom az elhatározás meghozatalának módszerei között a következőket különbözteti meg:

- a tervszerű (metodikai) elhatározás;
- a harchelyzetben hozott – dinamikai – elhatározás;
- gyors elhatározás;
- azonnali reagálás.

Az első hadművelet, harctevékenység megtervezése során alkalmazott tervszerű elhatározás jellege okán átfogó elemzést tesz lehetővé. Az elhatározás harchelyzetben történő meghozatala során a törzs nem végez el minden egyes elemzést teljes részletességgel, de a legfontosabb – a hadművelet, a harc tervezése szempontjából szükséges – lépéseket, folyamatokat végrehajtva végzi a feladatát.

A gyors elhatározás munkafázisai megegyeznek a harchelyzetben hozott elhatározással, azzal a különbséggel, hogy a rendelkezésre álló idő még korlátozottabb. Ez a tény még kevésbé teszi lehetővé az egyes folyamatok részletes végrehajtását.

Az azonnali reagálás során a parancsnoknak – a helyzetben beállt változás miatt – nincs lehetősége az előzőekben ismertetett eljárások, mechanizmusok alkalmazására.

Mivel az első hadművelet, harctevékenység megtervezése során alkalmazott tervszerű elhatározás pusztán jellege okán átfogó elemzést tesz lehetővé, a szükséges adatok megbízhatóságának ellenőrzésére is lehetőség nyílik. A dinamikai elhatározás harchelyzetben történő meghozatala során viszont a tervezést megnehezíti az a tény, hogy az elhatározás meghozataláig rendelkezésre álló idő korlátozott, valamint az, hogy az elhatározás megalkotásával egy időben – azzal párhuzamosan – vezetni kell a folyamatban lévő tevékenységet. Az azonnali reagálás során pedig a parancsnok saját tapasztalataira, az előkészítés során meghozott elhatározására alapozva önálló döntést hoz, és azt haldéktalanul – szóban kiadott – parancs formájában eljuttatja az alárendelthez.⁵

A végrehajtható döntés érdekében különösen fontos a parancsnok hozzáértése, szakmai felkészültsége, a beosztottak képességeinek és lehetőségeinek pontos ismerete. Fontos az alapos ismeret az ABV-fegyverek hatásairól, az alárendeltek ABV-védelmi képességéről, ABV-jártasságáról stb.; ezekre vonatkozóan meg kell fogalmaznia információigényét.

Az elhatározás meghozatalát megelőzően a törzs felé kiadott parancsnoki útmutató jelentősége ebből a szempontból kiemelt. A parancsnoki útmutató tartalmazza ugyanis az időszámvetés, az előzetes elgondolás és többek között – amelyekre itt nem térek ki – a kockázatok megítélését, a parancsnok szükséges információs igényét, a tartalékok erejét, összetételét, alkalmazásának feltételeit. Az ABV-sebezhetőségi értékelés a saját

⁴ Berek Tamás: *Key elements of standards of proficiency for CBRN defence in military officers' education. Hadmérnök*, 8. (2013), 4. 33–39.

⁵ Hajdú István et al.: *Törzsszolgálat. Tankönyv*. Budapest, ZMNE, 1999.

csapatok ABV-védelmi képességének, a felszerelési követelmények teljesítésének elemzését és értékelését követeli meg.

A parancsnok kritikus ABV-információigénye

A korszerű harc erősen manőverező jellegű. A csapatokkal folytatott manőverek alapvető célja a csapás és a tűz kiváltásához a kedvező feltételek megteremtése, illetve a saját csapatok megóvása az ellenség csapásától és tüzétől. A jelenkor kihívásainak megfelelő hadviselés elveinek megfelelően, a korszerű harcot alapvetően jellemző nyitott szárnyak és széles hézagok, valamint a csapatok nagyfokú mozgékonyasága teremtik meg a kedvező feltételeket ahhoz, hogy harc közben olyan manővereket hajtsanak végre, amelyek lehetővé teszik a harcászati siker kifejlését.⁶

Az ABV-fegyverek alkalmazása a pusztító tényezőkön kívül a manőverezőképeség korlátozásával közvetlenül a műveletet vezető parancsnok lehetőségeit csökkenti le, az ABV-helyzetről érkező információk – éppen ezért – fontos szerepet töltenek be a parancsnok harcászati helyzetértékelésében.

„A parancsnok kritikusaninformáció-igénye (PKI) a korábban nem ismert olyan adatok összessége, amelyek közvetlenül befolyásolják a hadművelet, a harc sikeres végrehajtását és elengedhetetlenül szükségesek a parancsnok elhatározásához.”⁷

Elfogadva azt, hogy a *kritikus információk* közvetlen hatást gyakorolnak a harcászati és hadműveleti tevékenységre, éppen ezért elengedhetetlenül szükségesek a parancsnok elhatározásához, a parancsnok kritikusaninformáció-igénye közvetve befolyásolja a hadművelet, a harc sikeres végrehajtását.

A kritikus információ főbb jellemzőit tekintve:

- a helyzettől függő, előre prognosztizálható;
- időérzékeny;
- a parancsnok által alkalmazott, megjelölt;
- láncszemet képez a jelen és a jövő között;
- szóban, meghatározott eszközökön továbbítható.⁸

A hadműveleti területről érkező és az ABV-helyzetet jellemző információk idesorolhatók, amelyek megszerzésére a szervezetszerű, másodlagosan kiképzett, illetve alárendeltségbe utalt támogató vegyvédelmi alegységek alkalmazása szükséges. A parancsnok rendelkezésére álló erők és eszközök azonban korlátozottak, így a vegyi sugárfelderítést végrehajtó művelettámogató elemek differenciálása szükséges.

A harcászati helyzet változásával természetesen változik a parancsnok kritikusaninformáció-igénye is, hiszen csupán az ABV-helyzet változásával, a fent említett terveknek megfelelően bevezetett ABV-védelmi rendszabályok alapjaiban befolyásolják

⁶ Berek Lajos: *Manőverek a korszerű harcban*. *Hadmérnök*, 1. (2006), 1. 8.

⁷ Hajdú et al. (1999) i. m. 93.

⁸ Hajdú et al. (1999) i. m. 93.

a saját csapatok harcképességére vonatkozó információigényt, például – egyebek mellett – az egyes személyek által elszennvedett sugáradag, illetve az alegységek által elszennvedett összegzett sugáradag tekintetében.

A parancsnok feladattisztázása során, az előljáró harcfeladatra vonatkozó *elgondolásának elemzése* mellett, a végrehajtott „*tények és tényezők*” vizsgálatok a feladatvételéig rendelkezésre álló adatokat kell vizsgálni, valamint szükséges végrehajtani a kapott harcfeladat elemzését. A hadszíntér ABV-felderítésének előkészítése során végzett ABV-fenyegetettség értékelése, az ABV-sebezhetőségi analízis és a terep ABV-védelmi szempontú értékelése érdekében intézkedni kell a szükséges információk beszerzésére, a másodlagos kiképzésű vagy a támogató elemként alárendeltségbe utalt vegyi sugárfelderítő szakalegység felderítői alkalmazására. Az ABV-felderítés minden ponton történő folyamatos végrehajtása kivitelezhetetlen, ezért az ABV-felderítést végző alegységek tevékenységét azokra a területekre kell összpontosítani, ahol az ellenség várhatóan ABV-fegyvert alkalmazhat, valamint ahol kialakulhat más forrásból származó szennyezés. Az ABV-fegyverek alkalmazási elveinek, a csapatok tevékenységére kifejtett hatása ismeretének elsajátítása éppen ezért lényeges tényező.

Műveleti tevékenységek nemcsak támadó és védelmi műveletek során valósulhatnak meg, hanem békeműveletek időszakában is. Az ABV-helyzet kezelése és értékelése az ABV-támogató tevékenység biztosításában igen összetett feladat úgy a magas⁹ ABV-fenyegetettségi szint esetében, mint a tömegpusztító fegyverek alkalmazása következtében kialakult valós ABV-helyzet esetében. Ezért meg kell valósítani az információgyűjtést a hadszínterről a komplex felderítő tevékenységet végrehajtó erők összehangolt munkájával. A felderítő és értékelő rendszernek feladata a helyzetértékelésben egyfelől tehát, hogy a tevékenység során szemben álló fél (ellenség) által bevethető ABV-fegyverek által indukált fenyegetettséget értékelje, a következményeket felmérje, másfelől pedig, hogy a harctevékenység körzetében jelen lévő veszélyes ipari anyagot tároló ipari létesítmények rombolódása következtében várható szennyezés lehetőségét felmérje.

A műveleti területen folytatott tevékenység határfokát, illetve sikerességét jelentősen befolyásolja sok egyéb tényező mellett tehát az ABV-fenyegetettségi szint.

Az ABV-fenyegetettség értékelése a hadszíntér felderítő értékelésének rendszerében

A parancsnok feladata a törzsében tevékenykedő ABV-védelmi tiszt javaslatai alapján az ABV-fenyegetettség folyamatos elemzése, az ehhez kapcsolható védőruha-védelmi szintek analízise, az ABV-riasztási és -értesítési rendszer működtetése. A Magyar Honvédség (MH) ABV-védelmi doktrínájának megfogalmazásában az ABV-riasztás és -értesítés célja a csapatok időben történő riasztása a bekövetkezett ABV-csapásokról vagy -eseményekről, valamint időszerű és pontos információ biztosítása a parancsnok részére az ABV-események hadműveletre gyakorolt hatásának értékeléséhez.

⁹ NATO STANAG 2984 által meghatározott legmagasabb fenyegetettségi fokozat.

A parancsnoknak az ABV-helyzettől függően, kényszerű módon, olyan intézkedéseket kell meghoznia, amelyek csökkentik személyi állományának harcképességét, harci morálját, ezen keresztül veszélyeztethetik az általa kitűzött cél elérését. Éppen ezért a parancsnoknak folyamatosan mérlegelnie kell az ABV-környezetbe került alegysége tekintetében a védőeszközökre vonatkozóan elrendelt védelmi szintek alkalmazásának könnyítésekor több tényező mellett a várható egészségkárosodás és az életben maradás között akkor is, ha előre nem lehet tudni, hogy a többletkockázat valódi sikerrel járt volna-e.

A magas ABV-fenyegetettségi szint kiadásakor is az alegységparancsnok döntése alapján az egyéni védőeszköz védelmi szintje igen tág határok között rendelhető el. Ezt közvetlenül kapcsolva a „küldetéselvű vezetés” elméletéhez, amely szerint a parancsnokok megfelelő műveleti szabadságot biztosítanak alárendeltjeik részére a kezdeményezés megragadására és megtartására, azt jelenti, hogy a védőruha védelmi szintjére vonatkozó döntéseket alegységparancsnoki szinten is meg kell hozni.

A védőruha védelmi szintje hatáselemzésének célja, hogy a parancsnok egyensúlyt találjon az ABV-fenyegetés okozta valós veszélyek feltárását követően a védőruha viselésének hatásaiból eredő veszteségek és a feladat-végrehajtás sikere között, úgy, hogy meghatározza az egyéni védőeszköz alkalmazott védelmi szintje által fellépő teljesítménydegradációs faktor megállapításán keresztül a feladat-végrehajtás várható ideje növekedésének mértékét, a várható vízigényt – a harcászati feladat sikere érdekében elfogadható veszteség figyelembevételével. A védőruha alkalmazott szintjének analízise arról is információt szolgáltat, hogy az időjárási paraméterek (hőmérséklet, páratartalom), a feladat végrehajtása során végzett tevékenység jellege, a védőeszköz alkalmazott védelmi szintje és a becsült vízvesztés könnyítések nélkül várhatóan milyen veszteséget fog okozni a személyi állomány körében. A hadműveleti parancsnok dönt a várható haszon-kockázat elemzést követően az alegység harcból történő kivonásáról vagy a harctevékenység folytatásáról.

A harci kötelék védelme érdekében a parancsnok által meghatározott – a személyi állományra vonatkozó – védelmi intézkedések a rendeltetésszerű feladat-végrehajtást nehezítik, az adott tevékenység időigénye megnövekszik. A személyi állományra nehezedő pszichikai teher csökkentése érdekében is kiemelten fontos az egyéni védőeszköz viselésének indokoltsága, valamint szükséges idejének megállapítása. További körülmény – például ellenanyag- vagy profilaktikus (betegséget megelőző) készítmények alkalmazása, az ABV-kockázat csökkentése stb. – tekintetében szintén a parancsnok döntése támogatásának lényeges eleme az ABV-helyzetfelmérés és -helyzetértékelés.¹⁰

Akár a műveletek tervezésének, akár a végrehajtásuknak a szakaszát vizsgáljuk, a parancsnoknak folyamatos és a menet közben bekövetkező változásokat követően frissített információkra van szüksége többek között az ABV-fenyegetettséget, az ABV-helyzetet és annak a harctevékenységre kifejtett hatásait illetően. A mai modern hadviselést pedig a harctevékenység, valamint az azt befolyásoló harci környezet – benne

¹⁰ Berek Tamás: *A jövő tisztjeinek ABV védelmi felkészítésének iránya az ABV jártasság követelményeinek tükrében. Hadmérnök*, 5. (2010), 2. 12.

foglaltatva az ABV-környezetet – folytonos és dinamikus változása jellemzi. A hadszíntérről és a műveletek állapotáról beérkező számtalan információ értékelése kell hogy megalapozza a parancsnok döntéseit, függetlenül attól, hogy – összhaderőnemi kötelék szintjén – ABV-védelmi törzs vagy vegyivédelmi tiszt, illetve vegyivédelmi tiszthelyettes támogatja a döntéshozatalt.

Összhaderőnemi hadművelati tervezés alkalmával a hadszíntér felderítő előkészítése (HFE) során a hadművelati területet, valamint tevékenységet érintő aktuális és átfogó ABV-fenyegetettség – az ipari forrásokkal együtt – meghatározása kiemelt jelentőségű. Az ABV-HFE alapvető célja információt biztosítani a parancsnok elsődleges felderítési igényeihez, ami első lépése az összhaderőnemi parancsnoki hadművelati tervezési folyamatnak. A hadszíntér felderítő előkészítése általában megelőzi a feladattisztázást és a parancsnok hadművelati tervezési folyamatát.¹¹ Ezen belül kell elkészíteni az ABV-helyzet előzetes előrejelzését, amely a további felderítési és hadművelati tervezés alapja. Az ABV-HFE kell hogy tartalmazza tehát egyebek mellett az ABV-fenyegetettség, a hadművelati terület, a szövetséges erők, a terep, valamint a meteorológiai viszonyok értékelését.

A fenyegetettség értékelése az ellenség kapacitásainak – összetételének, elhelyezkedésének, képességeinek és szándékának – értékelésén túlhaladóan az ABV-fegyverekkel és veszélyes ipari anyagokkal (VIA) szembeni sebezhetőség felméréséről is igényli. Ehhez kapcsolva a parancsnok számára szükséges kritikus információ a saját csapatok gyengesége és erőssége. A hadszíntér ABV-felderítő célú értékelése során végrehajtott fenyegetettségértékelés folyamatába integrált sebezhetőségi elemzés célzottan azoknak az ABV-védelem területén történő felderítésére szolgál.

Tudni kell megállapítani a hiányosságokat a csapatok ABV-védelmének rendszerében, amelynek vizsgálati szempontjait képezik az ABV-védelem szervezeti elemei, az alegységek ABV-védelmi felszerelése, valamint azok ABV-védelmi felkészítése, kiképzése.

Az ellenség művelati tervezésének is az eleme lehet súlypontjaink beazonosítása, támadása. Az ellenség saját súlypontjaink elleni támadásra vonatkozó „közvetett megközelítése” – pontosan erőinknek fizikai és morális vagy más kritikus sebezhetőségeinek kihasználására koncentrálna – olyan erőfeszítéseket foglal magában, amelyek végül is elvezetnek a súlypont leküzdéséhez. Az ABV-védelem egyike ezeknek a kritikus pontoknak. A célkitűzések maradéktalan teljesítése mellett a parancsnoknak törekednie kell arra, hogy a fenyegetettség elemzésén alapuló megfelelő kockázatkezeléssel, illetve a csapatok megóvására vonatkozó rendszabályok összehangolt bevezetésével ezeket a sebezhetőségeket elfedje, illetve kiküszöbölje.

A fenyegetettség meghatározása érdekében el kell végezni az ABV-fenyegetettség felmérését, és ezt folyamatosan frissíteni szükséges. A parancsnoknak ismernie kell alegységeinek képességeit, ennek érdekében értékelni az alárendelt szervezetek ABV-védelmi kapacitását az ABV-csapások túlélése, valamint a műveletek ABV-környezetben történő sikeres folytatása szempontjából. Az ABV-védelmi képességek értékelése az ABV-védelmi szervezet, a rendszeresített ABV-védelmi felszerelés és a kiképzettség

¹¹ Atom, biológiai, vegyivédelmi doktrína, MH Összhaderőnemi Parancsnokság (ÖHP), 2010.

fényében kell hogy megtörténjen, amely során lényeges feladatot lát el az ABV-védelmi tiszt. Biztosítania kell továbbá, hogy a személyi állomány egyéni alapvető ABV-jártassági követelményeinek elérése érdekében végrehajtott gyakorlatok és kiképzés összhangban legyenek a NATO-, valamint a nemzeti alapelvekkel.

Az ABV-védelmi feladatok végrehajtását lényegesen befolyásoló tényező ugyanis a kiképzés. Az ABV-fegyverek alkalmazásának alacsony műveleti kockázata mellett az ABV-kiképzés fenntartása, magasabb műveleti kockázat (közepes) elérésétől pedig annak fokozása a műveleti területen is megkövetelt. Az ABV-védelmi tiszt feladata tervezni, végrehajtani és ellenőrizni az ABV-védelmi kiképzést, továbbá javaslatot tenni a parancsnoknak az alegség ABV-környezetben végrehajtott műveletek közbeni túlélőképessége és a műveletek folytatására való képessége növelésére.

A terepértékelés általános harcászati szempontjai a következők:

- a figyelés, a tüzelés és a kilövés (sávok, lehetőségek);
- az álcázás és a rejtés (fedezés);
- az akadályok;
- a kulcsfontosságú területek, tereppontok;
- a megközelítési és az előrevonási útvonalak;
- a mozgásra alkalmas folyosók (irányok).¹²

A *legfontosabbak* a parancsnok számára a saját és az ellenség csapatai által igénybe vehető megközelítési (előrevonási) útvonalakról szóló információk, úgy a földön, mint a levegőben. Ezek szennyezésével az ellenség jelentősen csökkentheti a parancsnok manőverszabadságát, ezért a gyors és releváns információ a szennyezett területről a leküzdési elkerülési útvonalak kijelölése érdekében elengedhetetlen, különösen akkor, ha valóban le kell küzdeni a szennyezett területet, az egyéni védőeszköz viselése ugyanis jelentősen növeli az adott művelet végrehajtásának idejét, befolyásolja a harcképességet.

Az ABV-csapások, -kibocsátások tényéről és a következtükben kialakuló veszélyekről információt az ABV-felderítés szolgáltat, ami az AAP-21 megfogalmazásában vizuális és más módszerekkel végzett információgyűjtés. Magában foglalja az értékeléshez szükséges meteorológiai adatok gyűjtését is. A hadműveleti területről származó szerteágazó ABV-információk rendszerezése és értékelése bonyolult feladat, még az azonos területről származó műszeres felderítési adatok is különbözhetnek egymástól a kezelő tevékenységének következtében, a vizuális megfigyelési eredményekről nem is beszélve.

A parancsnok ABV-jártasságának elemei

A parancsnokoknak és törzseiknek képesnek kell lenniük a következőkre.¹³

Ismerni a rendelkezésre álló ABV-védelem szervezeti rendszerét és eszközeit. A katonai műveletekben feladatot végrehajtó parancsnoknak tisztában kell lenni az alárendeltségébe

¹² Hajdú et al. (1999) i. m.

¹³ AJP-3.8 (A) *Allied Joint Doctrine for CBRN defence* NBC, 2012.

tartozó kötelek ABV-védelmi képességeivel, azaz teljes bizonyossággal tudnia kell azt, hogy a felelősségi körébe tartozó erők képesek-e túlélni ABV-támadást, illetve ABV-környezetben feladatot végrehajtani vagy a megkezdett műveletet befejezni. Amennyiben a parancsnok nincs birtokában a fent említett információknak, nem képes reálisan felmérni és értékelni a saját csapatai harci képességeit, ami viszont végzetes lehet a művelet sikere szempontjából.

Az ABV-helyzet felmérésén alapuló helyzetértékelés elvitathatatlanul a parancsnoki munkafolyamat része. Az ABV-értékelést támogathatják az ABV-RIÉR¹⁴-ből származó jelentések és a műveleti területen előljáró ABV Központ előrejelzései, mégis adódhat olyan körülmény, amelyben a parancsnok a döntésének előkészítésekor csak az alárendelt alegységek nem szervezetszerű vegyivédelmi részlegéből (másodlagos ABV-védelmi feladatokra felkészített) vegyi- és sugáraktivitást figyelő alegységtől jelentett adatokra támaszkodhat. A pontos, számítógépes adatfeldolgozás és -értékelés hiányában is intézkedni kell az ABV-védelmi rendszabályokra. Ekkor, az ismert adatok mellett, a bekövetkezett ABV- és/vagy nem csapásból származó vegyi, radiológiai vagy biológiai eseményről beérkezett kezdeti mérési és megfigyelési eredményeket kell alapul vennie a döntés-előkészítéshez. A már meglévő, azaz ismert információk körét képezi például az érintett állomány elhelyezkedése, az időjárási viszonyok, a terep jellege, illetve egyéb értékelhető adatok.¹⁵

Felbecsülni az alárendeltségébe utalt ABV-védelmi szakerők képességeit, és a szabályzatoknak megfelelően alkalmazni azokat. A hadműveleti területről érkező és az ABV-helyzetet jellemző információk megszerzésére a szervezetszerű, másodlagosan kiképzett, illetve alárendeltségbe utalt támogató vegyivédelmi alegységek alkalmazása szükséges. A parancsnok rendelkezésére álló erők és eszközök azonban korlátozottak, így a vegyi- és sugárfelderítést végrehajtó műveletet támogató elemek differenciálása szükséges, aminek érdekében fel kell tudni mérni azok kapacitását. Tehát azon túl, hogy ismernie kell az alárendelt alegységek képességeit, az alegységszinten rendszeresített vegyi- és sugárfelderítő és -mintavételi eszközöket, azok használatának elveit és rendszabályait, alkalmazási lehetőségeit és korlátait, a parancsnoknak fel kell tudnia mérni az alárendeltségébe tartozó vagy utalt vegyivédelmi szakalegység képességeit is, annak érdekében, hogy alkalmazni tudja azokat a művelet támogatása során. Ismernie kell az anyagi technikai felszereltségüket és lehetőségeiket.

Megfelelő ABV-védelmi felkészítés és kiképzés meghatározása, majd végrehajtása. A kiképzés, a rendeltetés és az ABV-védőeszközökkel való ellátottság komoly mértékben meghatározza az alegységek harci képességeit. Tisztában kell lennie a parancsnoknak a személyi állomány és a különböző szintű parancsnoki állomány ABV-jártasságának követelményeivel. Természetesen a törzs fontos feladata az alárendelt csapatok készültségi fokának fenntartása, a helyzettel kapcsolatos adatok gyűjtése, tanulmányozása, feldolgozása és értékelése. A harcászati szintű törzsek és a csapatok közötti kapcsolatnak alapvető, sőt elengedhetetlen feltétele az alárendeltek állapotának és tevékenységének ismerete,

¹⁴ RIÉR: Riasztási és Értésítési Rendszer.

¹⁵ Berek (2010) i. m.

adott esetben annak képviselője. Ugyanakkor az is elmondható, hogy a „parancsnok egy személyben és teljes mértékben felelős az alárendelt csapatok felkészítéséért, hatékony alkalmazásáért, illetve a harc feladatok sikeres, meghatározott időre történő végrehajtásáért és a személyi állomány morális állapotáért”.¹⁶

ABV-események és a műveleti ABV-környezet saját csapatokra kifejtett hatásának értékelése. A parancsnoknak meg kell értenie az ABV- és/vagy nem csapásból eredő vegyi, biológiai és radiológiai eseményeknek a művelet végrehajtására, valamint az alegységekre gyakorolt hatásait. Nyilvánvalóan ehhez tisztában kell lennie az ABV-fegyverek személyi állományra, harci-technikai eszközökre, műszaki létesítményekre, harcterületre ható elsődleges és másodlagos pusztító tényezőivel, illetve hogy azok milyen mértékben befolyásolják az általa vezetett katonai műveletet. A parancsnoknak mindezen túl tudnia kell felbecsülni saját kötelességeit harci képességeit és a lehetőségeit esetleges ABV-körülmények közötti végrehajtáshoz. Ismernie kell az ABV-fegyverek hatásait, különösen a végrehajtandó művelet vonatkozásában. Szükséges figyelembe vennie az ABV-események fő erőhatására gyakorolt hatását, és fel kell készülnie a megfelelő ABV-védelmi eljárások bevezetésére.¹⁷ Az ABV-helyzet felmérésén alapuló helyzetértékelés elvitathatatlanul a parancsnoki munkafolyamat része. Az ABV-értékelést támogathatják az ABV-RIÉR-ből származó jelentések és a műveleti területen előjáró ABV Központ előrejelzései, mégis adódhat olyan körülmény, amelyben a parancsnok döntésének előkészítésekor csak az alárendelt alegységek nem szervezetszerű vegyivédelmi részlegéből (másodlagos ABV-védelmi feladatokra felkészített) vegyi- és sugárfigyelő alegységtől (VSF) jelentett adatokra támaszkodhat. A pontos számítógépes adatfeldolgozás és -értékelés hiányában is intézkedni kell az ABV-védelmi rendszabályok bevezetésére.

A harcászati helyzetnek és a feladatnak megfelelő ABV-védelmi rendszabályok bevezetése. A műveleti területen folytatott tevékenység hatásfokát, illetve sikerességét jelentősen befolyásolja sok egyéb tényező mellett az ABV-fenyegetettség szintje. A harci kötelesség védelme érdekében a parancsnoknak meg kell határoznia a személyi állományra vonatkozó védelmi szintet és bevezetnie a védelmi rendszabályokat, valamint a beépített kollektív védelmi berendezések készenlétét, továbbá használatuk rendjét. A bevezetendő ABV-védelmi rendszabályok harctevékenységre kifejtett hatásának ismerete és előzetes elemzése eljárásainak ismerete kiemelt fontosságú. Az ABV-esemény előtt bevezetendő passzív rendszabályok, mint például az egyéni sugáradagmérés megszervezése, az esetleges profilaxis előkészítése, a szükséges műszaki munkák elvégzése és az alapvető harcászati-hadműveleti rendszabályok alkalmazása összetett feladat, amelyet begyakorlás nélkül igen nehéz a harctevékenységgel összehangolva pontosan és megbízhatóan végrehajtani. Minden szintű parancsnok felelős az ABV-védőfelszereléssel történő ellátás, karbantartás és az utánpótlás megszervezéséért. A műveleti területen való tevékenység, illetve az ABV-esemény hatása alá került kötelesség személyi állományának túlélési esélyeit meghatározó tényező az esemény (ABV) alatti rendszabályok bevezetésének gyorsasága és hatékonysága. A riasztás, valamint az értesítés, a közvetlen védelmi intézkedések

¹⁶ Hajdú et al. (1999) i. m. 93.

¹⁷ Berek (2010) i. m.